

Ο ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ Ο ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΩΝ ΤΟΥ ΣΤΟΝ ΠΙΝΔΑΡΟ

Τὸ κείμενο ποῦ θά μᾶς ἀπασχολήσει στήν συνέχεια, ὁ «πρόλογος τῶν πινδαρικών παρεκβολῶν» τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης, ἐκδόθηκε γιά πρώτη φορά τό 1832 ἀπό τόν T.L.F. Tafel στά λεγόμενα *Opuscula*¹ τοῦ Εὐσταθίου, μαζί μέ ἄλλα ἱστορικά καί θεολογικά κείμενα τοῦ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης. Ἡ φύση τοῦ τόμου ἐκείνου, ἀλλά καί ὁ ἐπιστημονικός προσανατολισμός τοῦ Tafel πρός τήν βυζαντινή καί τή μεσαιωνική ἱστορία, συνετέλεσαν ὥστε ἡ πραγματεία τοῦ Εὐσταθίου νά δημοσιευθεῖ τότε χωρίς φιλολογικό σχολιασμό. Ἔτσι, πεντε χρόνια ἀργότερα, ἕνας κλασσικός φιλόλογος, ὁ Friedrich Wilhelm Schneidewin (περισσότερο γνωστός ἀπό τήν δίτομη ἔκδοση τῶν συλλογῶν τῶν ἀρχαίων καί βυζαντινῶν παροιμιογράφων μέ τόν Ernst Ludwig von Leutsch)², ἀσχολήθηκε καί πάλι μέ τό κείμενο, τήν φορά αὐτή μέ τήν προοπτική τῆς κλασσικῆς φιλολογίας, καί ἐξέδωσε τήν σύντομη πραγματεία τοῦ Εὐσταθίου μέ ὑπομνηματισμό, παραθέτοντας κυρίως τίς πηγές (καί ἰδίως τά ἴδια τά πινδαρικά χωρία)³. Μιά ἀκόμη δημοσίευση τοῦ κειμένου αὐτοῦ ἐπιμελήθηκε τό 1927 ὁ Δανός φιλόλογος A. Drachmann, στόν τρίτο τόμο τῆς ἔκδοσής του τῶν πινδαρικών σχολίων⁴.

Ἡ τύχη τοῦ κειμένου αὐτοῦ, παρᾶ τίς τρεῖς ἐκδόσεις του, ἦταν ἀνάλογη μέ τήν τύχη τῶν βυζαντινῶν ἀρχαιογνωστικῶν δοκιμίων: Οἱ κλασσικοί φιλόλογοι ἔχουν τήν τάση νά τά ὑποτιμοῦν, ἐφ' ὅσον τό κριτήριό τους εἶναι ἡ ἀξιοποίηση τῶν πληροφοριῶν που περιέχει τό κείμενο, καί οἱ βυζαντινοί λόγιοι δέν προσφέρουν πάντα ἄγνωστες γι' αὐτούς καί πρωτότυπες, ἀξιόπιστες πληροφορίες γιά τόν ἀρχαῖο κόσμο. Ἀλλά καί ἀπό τήν πλευρά τῆς

1. *Eustathii metropolitae Thessalonicensis opuscula. Accedunt trapezuntinae historiae scriptores Panaretus et Eugenius. E codicibus mss. basileensi, parisini, veneto nunc primum edidit Theophil. Lucas Frider Tafel, Frankfurt/M 1832, 53-61.*

2. E.L. a Leutsch et F. G. Schneidewin. *Corpus Parioemigraphorum Graecorum I-II*, Göttingen 1839, 1851.

3. F. G. Schneidewin. *Eustathii proemium commentariorum pindaricorum* (Göttingen 1837).

4. A. B. Drachmann. *Scholia vetera in Pindari carmina*, vol. III (Leipzig 1927), 285-306.

βυζαντινῆς φιλολογίας δέν ἔχουν ἀξιοποιηθεῖ πλήρως. Ἐκτός ἀπό τό ὅτι τά περισσότερα κείμενα τοῦ εἴδους εἶναι προσιτά μόνο σέ παλαιές καί δυσ-εὔρετες ἐκδόσεις, εἶναι αἰσθητή καί ἡ ἔλλειψη μιᾶς ἀναλυτικῆς παρουσίας τῆς ἱστορίας τῆς κλασσικῆς φιλολογίας στό Βυζάντιο, ἑνός τόμου δηλαδή ἀναλόγου μέ τίς συνθετικές προσπάθειες τοῦ Rudolf Pfeiffer⁵, πού θά γεφύρωνε τό χάσμα τῆς ἱστορίας τῆς κλασσικῆς φιλολογίας μεταξύ τῶν τελευταίων ἐκπροσώπων τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς καί τῶν πρώτων ἀνθρωπιστῶν τῆς Δύσης. Ἀκόμα καί ἡ πιό πρόσφατη ἐργασία στόν τομέα αὐτόν, τό βιβλίο τοῦ Nigel Wilson γιά τοὺς βυζαντινοὺς λογίους⁶, διακρίνεται γιά τήν συντομία μέ τήν ὁποία διαπραγματεύεται τό ὕλικό της, καί ὁ ἴδιος αἰσθάνεται τήν ἀνάγκη νά ἐξηγήσει στόν πρόλογό του γιατί δέν ἦταν ἐκτενέστερος. Εἰδικά στό κείμενο τοῦ Εὐσταθίου ὁ Wilson ἀφιερώνει μόλις τρία τέταρτα τῆς σελίδας, θίγοντας πολύ γενικά τά προβλήματά του, καί εἶναι χαρακτηριστική ἡ ἐπιφύλαξή του ὡς πρός τήν ἀξία του⁷.

Εἶναι πολύ σημαντικό λοιπόν ὅτι τό 1991 ὁ Ἀθανάσιος Καμπύλης δημοσίευσε δύο βιβλία γιά τό συγκεκριμένο κείμενο: ὁ πρῶτος τόμος περιλαμβάνει νέα κριτική ἐκδοση τῆς πραγματείας τοῦ Εὐσταθίου⁸ καί ὁ δεύτερος περιέχει ἐκτενῆ ἀνάλυσή της καί συζήτηση τῶν ἐρμηνευτικῶν καί ἄλλων προβλημάτων που παρουσιάζει⁹. Μέ βάση πλέον καί τά τελευταία πορίσματα τῆς ἐρευνας, ὅπως συγκεντρώνονται στοὺς δύο αὐτοὺς ὑποδειγματικούς τόμους, πιστεύω ὅτι εἶναι ἐνδιαφέρον καί ὅτι ἐντάσσεται στήν προβληματική τοῦ Συνεδρίου αὐτοῦ νά δοθεῖ μία εἰκόνα τοῦ εἰσαγωγικοῦ δοκιμίου τοῦ Εὐσταθίου γιά τήν ποίηση τοῦ Πινδάρου καί νά διαπιστωθεῖ πῶς ἔκρινε τόν Βοιωτό ποιητή ἕνας βυζαντινός λόγιος τοῦ 12ου αἰῶνα¹⁰, πού συγχρόνως συγκαταλέγεται μεταξύ τῶν πλέον ἀρχαιομαθῶν στό Βυζάντιο.

Ὁ Εὐστάθιος ἀρχίζει τό κείμενό του τονίζοντας εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τόν ἀρρη-

5. R. Pfeiffer, *History of classical scholarship from the beginnings to the end of the hellenistic age* (Oxford 1968) καί *History of classical scholarship from 1300 to 1850* (Oxford 1976) (καί οἱ δύο τόμοι σέ ἑλληνική μετάφραση, ἐκδ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1972 καί 1980).

6. N. G. Wilson, *Scholars of Byzantium* (London 1983) (καί σέ ἑλληνική μετάφραση, *Οἱ Λόγιοι στό Βυζάντιο*, Ἀθήνα 1992).

7. N. G. Wilson, ὁ.π. 203 (a mediocre performance).

8. Βλ. A. Kambylis, *Eustathios von Thessalonike. Prooimion zum Pindarkommentar Einleitung. Kritischer Text, indices, besorgt von –* (Göttingen 1991).

9. A. Kambylis, *Eustathios über Pindars Epinikiendichtung: ein Kapitel der Klassischen Philologie in Byzanz* (Göttingen 1991).

10. Γενικά γιά τήν ἐνασχόληση τῶν Βυζαντινῶν μέ τόν Πίνδαρο βλ. J. Irmsche, *Pindar in Byzanz*, στόν τόμο *Aischylos und Pindar, Studien zu Werk und Nachwirkung*, herausgegeben von Ernst Günther Schmidt (Berlin 1981), 296-302.

κτο σύνδεσμο τῆς ἀρχαιοελληνικῆς ποίησης μέ τήν μουσική¹¹, πού και ὁ ἴδιος (ὅπως και ἑμεῖς πολύ περισσότερο), δέν τήν γνωρίζει στίς λεπτομέρειές της. Και γιά τόν λόγο αὐτόν δηλώνει ὅτι δέν πρόκειται νά ἀσχοληθεῖ περισσότερο μέ τό θέμα τοῦ μεμελισμένου λόγου: «*Ἐπιστήμην γάρ ἐκεῖθεν ἀναλαβέσθαι πρός ἀκρίβειαν. οὐκ ἂν οἶμαι ῥάδιον εἶη (ὄκνω γάρ εἶπειν ὡς και ἀδυνάτου ἐγγύς) τοῖς και αὐτά τὰ δάκτυλα πρός ἐμμελῆ κίνησιν ἀρρῦθμοις και οὐδέ οἷσις τε οἷσι μουσικῆς κρατῆσαι τέχνης ὡς ἐξ ὑπαρχῆς*» (σ. 5, στ. 14-17), και παρακάτω τονίζει ὅτι «*τό γάρ ἀτριβές και ἐκ μακροῦ ἀδιασάφητον και σεσιγημένον τῶν μεθόδων, ὅθεν ἡ τέχνη κατέδν ὡς οἶα και τεθηγκυῖα, εἰς ταῦτόν ἤγαγεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς τό τε ἐξευρεῖν ἀρχαιοπρεπεῖς ᾠδᾶς και τό συνιέναι ὧν ἐπ' αὐταῖς βαθέα τεχνολογοῦσιν οἱ παλαιοί*» (σ. 6, στ. 7-10).

Μετά ἀπό τήν μικρή αὐτή εἰσαγωγή ὁ Εὐστάθιος προχωρεῖ στήν ἐπισήμανση τῆς διαφορᾶς ἐπικῆς και λυρικῆς ποίησης και προσπαθεῖ νά αἰτιολογήσει γιατί κατα τήν γνώμη του, σέ σχέση μέ τόν Ὅμηρο, ὑστεροῦν οἱ λυρικοί ποιητές: ἡ αἰτία εἶναι ἡ δέσμευση πού ἐπέβαλε στόν ποιητή ἡ «χορηγία»:

«*μισθοῦ γάρ τινος οἱ λυρῶδοι χοραυλοῦντες και ἀπολαμβάνοντες πρόσωπα, ἐν οἷς δῶρων ἀλίσκονται, λαλοῦσι· γλίσχρως μέντοι πρός λῆμιν, και τὰς γλώσσας ὡς οἶον ἐκδήσαντες τῶν τοιοῦτων πονοῦνται πρός αὐτοῖς και μόνοις*» (σ. 7, στ. 2-5). Μεταξύ τῶν θεραπόντων τῆς χορικῆς ποίησης ὑπερετερεῖ κατά πολύ κατά τόν Εὐστάθιο, ὁ Πίνδαρος, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ἀπό τόν μητροπολίτη «*βαθῦς τὰς μεθόδους τῶν ρητορειῶν, πόρμιος ἐμπλατίνεσθαι τε καιρίως οἷς φράζει και αὐθις ἀποστενοῦν τό σῶμα τοῦ λόγου ἰσχαίνων, ὅποι δέον ἐστί, και τοῦτο πολυειδῶς, οἶον· ποτέ μέν παρεκβαῖνον ἐνθα προγόνων ἄλλη χῶραν αὐτῷ ὑφαπλοῖ περιῖεναι τὰ ἐκεῖσε κατ' ἀρετήν κάριμα, ποτέ δέ στενολεσχῶν, ἐνθα ψίλωσιν εὐρίσκοι ἐν τοῖς ἐπαινοῦμένοις τοῦ ἀνθολογεῖν τὰ χρηστότερα*» (σ. 7, στ. 14-8, στ. 2). Θίγει δηλαδή ὁ Εὐστάθιος και προσπαθεῖ νά ἐξηγήσει τίς «παρεκβάσεις» τῆς πινδαρικῆς ποίησης, ἐκεῖνο δηλαδή τό χαρακτηριστικό της πού κατά καιρούς θεωρήθηκε πλατυασμός, ἀταξία και ἔλλειψη λογικῆς συνοχῆς, και γιά τίς ὁποῖες τόσες ἀντιφατικές ἀπόψεις ἔχουν ἐκφρασθεῖ στήν πινδαρική βιβλιογραφία, παλαιότερη και πιο πρόσφατη¹². Και ὅταν ὁ μητροπολίτης Θεσ-

11. Οἱ παραπομπές στό κείμενο τοῦ Εὐσταθίου θά γίνονται στό ἐξῆς σέ στίχους και σελίδες τῆς νέας ἐκδόσης τοῦ Α. Καμπύλη (βλ. παραπάνω, σημ. 9).

12. Βλ. π.χ. τήν ἐπισκόπηση τοῦ Μ. Heath, *The origins of modern pindaric criticism*, *Journal of Hellenic Studies* 106 (1986) 85-98, και πβλ. Α. Kambylis, *Eustathios über Pindars Erinikiendichtung*, ὁ.π. 81-88.

σαλονίκης δηλώνει ότι «ἔστιν οὐδέ τοῦτο ἀμάρτημα γραφῆς τῷ Πινδάρῳ... ἀλλά τέχνης μέθοδος παρεκβιατική» (σ. 8, στ. 14-15), ἀντικρούει προφανῶς παλαιότερες ἢ σύγχρονες του ἀρνητικές κρίσεις¹³ γιά τήν ἰδιαίτεροτητα αὐτῆ τῆς πινδαρικῆς ποίησης.

Ἐπισημαίνει ἐπίσης ὁ Εὐστάθιος τήν ἀσάφεια τῆς ποίησης τοῦ Πινδάρου, πού ὀφείλεται στήν χρήση περιέργων καί ἀσυνήθων συντάξεων, στήν χρήση τοῦ ὄλου ἀντί τοῦ μέρους, στήν παραλείψη τῆς μιᾶς ἀρνήσεως ὅταν συμπίπτουν διαδοχικές ἀρνήσεις («εν στοιβῇ ἀποφάσεων μίαν παραλείπειν ὡς νοουμένην κατά κοινοῦ», σ. 12, 7-9), καθῶς καί ἐξ αἰτίας στήν χρήση περιφράσεων¹⁴.

Σημειώνεται καί ἡ τάση τοῦ ποιητῆ νά παραθέτει γνωμικά¹⁵, ἡ εὐχέρεια του νά συνθέτει ἐπίθετα («ἐπιθέτων πόριμος ἐπινοητής», σ. 13, στ. 11)¹⁶ καί ἡ κλίση του πρὸς τήν ἀλληγορία¹⁷. Ὡς πρὸς τό πρόβλημα τῆς γλωσσικῆς μορφῆς, ὁ Εὐστάθιος παρατηρεῖ ὅτι ὁ χαρακτήρας τῆς γλώσσας τῶν πινδαρικῶν ὠδῶν εἶναι μικτός, καί παραθέτει ὀρισμένα δείγματα γλωσσικῶν ἰδιορρυθμιῶν.¹⁸ Ὁλοκληρῶνεται μέ τόν τρόπο αὐτόν ἓνα πρῶτο τμήμα γενικῆς σκιαγράφησης τοῦ ἀρχαίου ποιητῆ, ὅπως μετριοφρόνως δηλώνει ὁ Εὐστάθιος: ὡς ἀμυδρότατα ὑπογράψαι τὸν ἄνδρα – χρῶσαι γάρ τὸ σκιαγράφημα τοῦτο εἰς ἐντελές εἶη ἂν πάνυ ἐργῶδες (σ. 20, στ. 19-21). Ὁ Εὐστάθιος ἐπιχειρεῖ κατόπιν σύνθεση τῶν βιογραφικῶν τοῦ ποιητῆ, συνοψίζοντας ὑλικό ἀπὸ παλαιότερες βιογραφίες – «τὴν τε κατὰ Πλούταρχον καί ἑτέρους» (σ. 21, στ. 1) γράφει, ὑποδηλώνοντας τίς πηγές του καί ταξινομώντας μέ τέτοιο τρόπο τό ὑλικό του, ὥστε νά παρατεθοῦν πρῶτα τὰ σταθερά βιογραφικά δεδομένα καί κατόπιν νά μνημονευθοῦν οἱ ποικίλες ἀνεκδοτολογικῆς διηγήσεις καί τὰ ἀποφθέγματα πού ἡ παράδοση συνέδεσε μέ τό ὄνομα τοῦ Πινδάρου. Τό εἰσαγωγικό σχεδιάσμα τοῦ Εὐσταθίου ὀλοκληρῶνεται μέ τήν παράθεση ὀρισμένων στοιχείων γιά τοὺς «περιωνύμους», ὅπως τοὺς χαρακτηρίζει, ἀθλητικούς ἀγῶνες, γιά τοὺς νικητῆς τῶν ὁποίων ἔγραψε ὁ Πίνδαρος, καί μέ ὀρισμένες παρατηρήσεις γιά τό μετρικό σύστημα τῶν ὠδῶν. Ὁ Εὐστάθιος ἀπλῶς ἀρκεῖται στήν γενική παρατήρηση περὶ στροφῆς, ἀντιστροφῆς καί ἐπωδοῦ, καί δηλώνει ὅτι ἡ ἀνάλυση τοῦ πινδαρικοῦ μετρικοῦ συστήματος εἶναι θέμα ἄλλου ἔργου. Σκόπευε ἄραγε ὁ ἱεράρχης νά

13. Γιά τίς πηγές τοῦ Εὐσταθίου βλ. A. Kambylis, ὁ.π., 96-104.

14. Ἀναλυτικὴ συζήτηση βλ. A. Kambylis, ὁ.π., 44-57.

15. Βλ. A. Kambylis, ὁ.π., 88-92.

16. Γιά τήν χρήση τῶν ἐπιθέτων βλ. A. Kambylis, ὁ.π., 36-39.

17. A. Kambylis, ὁ.π., 63-66.

18. A. Kambylis, ὁ.π., 33-36.

γράφει καὶ ιδιαίτερο κείμενο περὶ πινδαρικῶν μέτρων, ἢ ἀπλῶς ἐννοεῖ παλαιότερους σχολιαστές, καθὼς καὶ τὸ ἀντίστοιχο ἔργο τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννη Τζέτζη, τοῦ Ἰσαακίου¹⁹; Τὸ δεύτερο φαίνεται μᾶλλον πιθανότερο²⁰.

Αὐτὴ εἶναι σέ γενικὲς γραμμὲς ἡ εἰκόνα τοῦ δοκιμίου τοῦ Εὐσταθίου. Τὰ ὑπόλοιπα δεδομένα γιὰ τὸ κείμενο εἶναι ἀσαφῆ. Δέν εἶναι σίγουρη κατ' ἀρχάς ἡ χρονολογία συγγραφῆς του. Τὰ βιογραφικὰ τοῦ Εὐσταθίου εἶναι ἀβέβαια²¹, καὶ δέν βοηθᾷ ιδιαίτερα ἡ διευκρίνιση στὸν τίτλο τοῦ δοκιμίου ὅτι γράφτηκε ὅσο ὁ Εὐστάθιος ἦταν ἀκόμα διάκονος, ἀφοῦ ὁ βυζαντινὸς λόγιος παρέμεινε στὸν πρῶτο βαθμὸ τῆς ἱερωσύνης ὅπως φαίνεται σχεδὸν ὡς τὶς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1170 καὶ δέν εἶναι νεανικό του ἔργο ὁ πρόλογος αὐτός, ὅπως δέχεται ὁ Wilson²². Τὸ ἔργο πρέπει νὰ γράφτηκε πρὶν ἀπὸ τὸ 1165 κατὰ τὸν Καμπύλη²³. Ὁ Wilson ἐπίσης ἀκολουθεῖ τὴν τάση πού ἀμφισβητοῦσε τὴν ὑπαρξὴ καὶ σχολίων στὸν Πίνδαρο, πέραν τοῦ προλόγου²⁴, πάλι ὁμως ὁ Καμπύλης συγκέντρωσε στοιχεῖα ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ κείμενο τοῦ Εὐσταθίου πού ἀναμφισβήτητα ἀποδεικνύουν ὅτι τὰ σχόλια πράγματι γράφτηκαν²⁵. Ἀλλὰ εἶναι ἀσαφές τί μορφή καὶ τί ἔκταση εἶχαν.

Ἡ σωστὴ ἐρμηνεῖα προσφέρεται σέ συνδυασμὸ μετὸν πρόλογο τῶν Σχολίων στὴν Ἰλιάδα, ὅπως καὶ πάλι ἔδειξε ὁ Καμπύλης²⁶: Γράφει ἐκεῖ ὁ Εὐστάθιος: «ὅποῖον τι καὶ ἐν τοῖς εἰς τὸν περιηγητὴν ἡμῖν γέγονε καὶ εἰς τὴν Ὀδύσειαν δέ. Καὶ ἐκεῖ γὰρ ὁμοίως τὸ ἔργον μεθόδευται παρεκβαλοῦσι τὰ εὐχρηστα ὡς ἐν ἐκλογῇ κατὰ ἀκολουθίαν εὐσύνθετον, οὐ μὴν πλατεῖαν ποιησαμένοις αὐτὸ τοῦτο ἐξήγησιν...»²⁷. Ἐπέλεξε δηλαδή ὁ Εὐστάθιος καὶ σχολίασε δυσνόητα χωρία τοῦ Πινδαρικοῦ κειμένου. Ἐπιπλέον νομίζω ὅτι

19. J. A. Cramer, *Anecdota Graeca e codd. manuscriptis Bibliothecae Regiae parisiensis* (Oxford 1839), 59-162. Πβλ. N. Wilson, ὁ.π., 190.

20. Γιὰ τὴν γνώση τῶν παλαιότερων μετρικῶν ἀναλύσεων τοῦ Πινδάρου ἐκ μέρους τοῦ Εὐσταθίου βλ. A. Kambylis, ὁ.π., 70-72 καὶ σημ. 252-255. Πβλ. καὶ σ. 13, στ. 31 ὅπου ὁ Καμπύλης διερωτᾶται ἂν πρέπει νὰ νοηθεῖ «ἐτέρου ἔργου».

21. Βλ. τὶς συγκεντρωμένους μελέτες τοῦ P. Wirth, *Eustathiana. Gesammelte Aufsätze zu Leben und Werk des Metropoliten Eustathios von Thessalonike*, Amsterdam 1980. Ἐπίσης A. Kazhdan – S. Franklin, *Studies in Byzantine Literature of eleven and twelfth centuries* (Washington 1984), 57-82.

22. N. Wilson, ὁ.π., 203.

23. A. Kambylis, ὁ.π., 6-7.

24. N. Wilson, ὁ.π., 203 (it was never worked up into the same form as the Homer commentaries).

25. A. Kambylis, ὁ.π., 9-22.

26. A. Kambylis, ὁ.π., 14-19.

27. Προοίμιον τῶν παρεκβολῶν στὴν Ἰλιάδα, ἔκδ. M. von der Valk, *Eustathii archiepiscopi thessalonicensis Commentarii ad Homeri Iliadem pertinentes*, τόμ. Α', Leiden 1971, 3, στ. 35-6.

ή κατάληξη τοῦ πρόλογου τοῦ Εὐσταθίου «καί τοῦτο οὐ κατὰ ὑπομνηματικὴν ἐξήγησιν. ἀλλ' εἰς ὅσον ἐκ πλατυτάτου λειμῶνος ἀνθολογήσαι ὅσα οὐκ ἂν πατοῖτο ἢ ἄλλως ἐξαθερίζοιτο τοῖς γε φιλοκάλοις καί εἰδόσι τὰ τῶν Μουσῶν στεφανώματα» (σ. 31, στ. 15-18) πρέπει νά συνδυασθεῖ καί μέ ἓνα ἄλλο χωρίο ἀπό τό προοίμιο τῶν παρεκβολῶν στήν Ἰλιάδα τοῦ ἴδιου συγγραφέα, ὅπου δηλώνει ὅτι σκοπός του ἦταν «ἐκπορίσασθαι τὰ χρήσιμα τῷ διεξοδεύοντι. οὐ λέγω ἀνδρὶ λογίῳ, ἐκεῖνον γάρ οὐδέν ἂν τῶν τοιούτων εἰκὸς λανθάνειν, ἀλλὰ νέῳ ἄρτι μανθάνοντι... καί τὰ χρήσιμα κατὰ ἀκολουθίαν εὐσυνθέτως ἐκλέγοντα, οὐχ ὥστε μέντοι τὰ πάντων ἐνταῦθα εἶναι τῶν πονησαμένων εἰς τὸν ποιητήν... ἀλλ' ὥστε τὸν γινώσκων ἐθέλοντα εὐρίσκειν κατὰ τρόπον εὐτάκτως τὰ μὴ παρέλκοντα»²⁸. Κυρίως στὸν νέο μελετητή, καί ὄχι στὸν ἔμπειρο λόγιό, ἀπευθύνεται λοιπὸν ὁ Εὐστάθιος στὸν πρόλογο τῶν Σχολίων τῆς Ἰλιάδας, καί πιθανότατα τὴν ἴδια ἀντιδιαστολή θέλησε νά κάνει καί στὸν πρόλογο τῶν πινδαρικῶν σχολίων.

Κατ' ἀναλογίαν λοιπὸν πρὸς τίς πιὸ πάνω παρατηρήσεις πιστεύω πὼς ἡ κατάληξη τοῦ προλόγου τῶν πινδαρικῶν παρεκβολῶν μπορεῖ νά ἐρμηνευθεῖ ὡς ἐξῆς: ὁ Εὐστάθιος θέλησε νά δηλώσει ὅτι δέν ἀπευθύνεται σέ ὄσους γνωρίζουν τὰ πράγματα καί εἶναι ἔμπειροί τῆς ποίησης, ἀλλὰ θέλησε νά ἀπευθυνθεῖ σέ ἓνα εὐρύτερο κοινό, δίνοντας ὄχι ἓνα ἐκτενές ὑπόμνημα, ἀλλὰ ἐπιλεκτικά σχόλια, κινούμενος σέ ἓνα εὐρὺ πεδίο καί «ἀνθολογώντας», κατὰ τὴν δική του ἐκφραση, ὅσα ἄφησαν ἀπάτητα καί ἐν γένει ἀγνόησαν ἀκριβῶς οἱ «φιλόκαλοι» καί οἱ «εἰδότες τὰ τῶν Μουσῶν στεφανώματα». Δυστυχῶς συγκεκριμένα ἔγγραφα τοῦ σχολιασμοῦ αὐτοῦ δέν διασώθηκαν καί ἔτσι πρέπει νά ἀρκεστοῦμε στὸ δείγμα αὐτὸ τῆς πινδαρικῆς κριτικῆς ἐνός ἀπὸ τοὺς ἀρχαιομαθέστερους λογίους τοῦ Βυζαντίου καί νά καταλήξουμε μέ τὰ λόγια τοῦ θεμελιωτῆ τῆς Βυζαντινῆς φιλολογίας, τοῦ **Karl Krumbacher**, πού κατέταξε τὸ κείμενο τοῦ Εὐσταθίου μεταξύ τῶν ἀξιολογωτέρων δειγμάτων βυζαντινῆς λογισσύνης²⁹.

28. M. van der Valk, ὁ.π., 3, στ. 6-12.

29. K. Krumbacher, *Geschichte der Byzantinischen Literatur* (München 1897), 538. (*Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας*, μετάφρασις Γ. Σωτηριάδου, τόμ Β' Ἀθῆνα 1900, 236).